

En reportagebok om landet utanför

TEXT: HÅKAN EKLUND

Det finns en stark efterfrågan på mer storstad både i Sverige och i andra delar av världen. En efterfrågan som är större än vad de existerande storstadsområdena kan tillfredsställa.

En dag under 2008 stod det klart: för första gången i mänsklighetens historia bor det fler människor i städer än på landsbygden! Många har heller inget annat val, urbaniseringen är en av mänsklighetens ödesfrågor. Nu flyttar även afrikanerna till städer skriver Kristina Mattsson i reportageboken "Landet utanför" med underrubriken "Ett reportage om Sverige bortom storstaden", som kom ut 2010. Hon skriver att storstäder inte längre är beroende av någon inflyttning för att växa, de växer inifrån. Det är här där den unga och fertila delen av befolkningen hittas, och det är här tillväxten sker. Också den ekonomiska.

ÅR 1870 BODDE drygt 80 procent av svenskarna på landsbygden, sen började det hända saker. Den tekniska utvecklingen, järnvägarna, industrialiseringen och ett stadigt minskande behov av arbetskraft i jord- och skogsbruk skapade städerna. I mer än etthundra år har därefter en massiv folkflyttning från land till stad pågått. Under 1960-talet bytte var fjärde landsbygdsbo i Sverige livsform, alltså från landsbygd och skärgård till tätort och stad. 1970 ansåg man att den egentliga urbaniseringsprocessen

var avslutad, då bodde 80 procent av svenskarna i tätort. Men sedan dess har flyttningen fortsatt, nu också från mindre tätorter och småstäder till de större städerna och regionerna kring dem.

Sedan mitten av 1990-talet har det som kan visa sig vara en slutlig tömning av hela trakter tagit sin början; i 200 av Sveriges 290 kommuner minskar befolkningen och ingen vet vad det kommer att få för konsekvenser i framtiden. Nu bor 84 procent av Sveriges befolkning på en yta som upptar drygt en procent av landets yta; hur är det männe i Finland?

TROTS ATT DET HANDLAR om en gigantisk förändring av samhället som pågår framför näsan på oss alla, så pågår den utan någon debatt, skriver Kristina Mattsson.

Landsbygden har blivit ett "icke-tema" och bristen på politisk vilja att påverka utvecklingen är påfallande. Dessutom utgör medierna ingen motkraft; många journalister har själva flytt från landsbygdens sociala kontroll och uppnått en personlig frihet innanför tullarna i Stockholm. Alla vill ha en levande landsbygd, men ingen vill bo där åretom!

I reportageboken reser Mattsson runt i Glesbygdssverige, bortom storstaden. I faktsäckade kapitel delar hon med sig av sina iakttagelser. Hon möter samhällen som kippar efter andan, och hon möter samhällen som kaxigt expanderar. Varför blir vissa orter ödebygder medan andra lockar till sig folk? – frågar hon sig. Varför spirar kreativiteten i vissa kommuner medan andra är som förlamade? Hon intervjuar politiker, lokalbefolkning och forskare – och efterlyser en mer engagerad regionalpolitik, speciellt efter att hon sett hur man gör i grannlandet.

HON TAR NÄMLIGEN steget över till Norge där en helt annan värld möter.

Här är utropet "Heile landet i bruk" så djupt förankrat i folksjälén att det inte är något speciellt med det. Norska kommuner har lokal beskattningsrätt på fastigheter och industrier, vattenkraft inbegripna. De kommuner som har det sistnämnda är rika.

I nordligaste Norge är arbetsgivaravgiften satt till noll, detta har betytt mycket för att bibehålla och skapa arbetstillfällen i glesbygden. Ungdomar med utbildning får sina studielån avskrivna med tio procent för varje år de bor i ett stödområde; mellan 5000 till 7000 personer utnyttjar årligen denna möjlighet. Dessutom får de olika skattefördelar, högre barnbidrag och lägre energikostnader.

Ändå är huvudtrenden samma i Norge som i Sverige, många flyttar från landsbygd till storstadsområden. Alltså handlar tätortssuget inte enbart om ekonomi och jobb.

I BOKEN ÅTERKOMMER Kristina Mattsson till turismen som anses vara den enda tillväxtnäringen för många i glesbygd, och konstaterar att turisterna **inte** vill ha lugn och ro. Via en massa intervjuer kommer hon fram till att det är en innehållslös klyscha.

Turisterna vill vara där andra turister är och helst där det är fler turister än lokala. De vill shoppa och konsumera! De vill handla det som är nischat mot just den grupp de tillhör, eller snarare, den grupp de drömmer om att tillhöra, tex skidkläder för extrem skidåkning i Åre, keramikpottor och designkläder i linne i Österlen.

Att små, lokala turismsatsningar har svårt att hävda sig i denna globala och galna konsumtionskultur har många orter fått inse.

Hon skriver att nyckeln inte alls är unika naturvärden, den fungerar bara som en kuliss och bakgrundstavla till shopping, glasskiosker och restauranger. Jakten på det orörda och genuina måste gå att kombinera med shopping, bekvämlighet och trygghet. De framgångsrika turistbygderna arbetar därför med följsam anpassning till den globala konsumtionskulturen.

Som ett exempel tas skidorten Åre, vars framgång ligger i att man lyckats väldigt väl med denna anpassning och blivit mer exklusivt och mer stockholmskt än Stockholm själv!

På topplistan över de tolv sevärdheter som drar mest folk i Sverige ligger åtta i Stockholm och Göteborg, dvs i storstäder.

REPORTAGEBOKEN "Landet utanför" ger inga färdiga svar och den ger en ingen sinnesfrid heller.

Istället skapar den en massa frågor: Vad har hänt med människan, med attityderna, med samhället och politiken? Vad är det som har gått fel?

Och det handlar inte bara om avsaknad av arbetsplatser i glesbygd, lika mycket handlar det om livsstil och värderingar. Var man vill bo (och shoppa ...), i vilka kretsar man vill ses.

Om aktivitets- och kulturutbud. Om bekvämlighet.

I EN RECENSION av boken "Landet utanför" i en rikssvensk storstadstidning skriver recensenten, som själv flyttat in till stan från landet, att han hellre ser sin son växa upp med mjuka och sociala värden i stadsmiljö, än med den trångsynta machokultur i den landsbygd han lämnat bakom sig, som präglades av konservatism, intresse för skjutvapen, motorfordon och maskiner. Där alla förväntades tycka och tänka på samma sätt.

Han skriver att den urbanisering som hans son nu genomgår, sker på bara en generation. Den är inte heller någon revolution, utan helt enkelt evolution – tillägger han.

FÖRSTÅR ALLA de som bor i "landet utanför" dessa signaler? Att lokal trångsynthet där alla förväntas tycka och tänka enligt bygdens normer inte precis lockar till inflyttning, eller stoppar utflyttningen. Att "oliktänkare" mobbas i utpräglade agrara glesbygdsmiljöer, är ingen nyhet. I en tätort med liberalare värderingar upplevs anonymiteten som en stor personlig frihet. Det finns mycket i boken "Landet utanför" som också känns igen i Finland. Frågan infinner sig: har en motsvarande bok skrivits om vårt land? Eller om Svenskfinland?

Om inte, så borde den med det snaraste skrivas. Gärna med ett förslag till en handlingsplan. Inte skall vi väl låta landsbygd och skärgård tömmas för att "landet utanför" blivit ett icke-tema! ♦

Fotnot

Författaren och journalisten Kristina Mattsson tilldelades Wendelapriset 2010 för bästa socialreportage för boken "Landet utanför – ett reportage om Sverige bortom storstaden".

Motiveringen lyder: För ett mycket omsorgsfullt dokumenterat, väl gestaltat och ögonöppnande reportage

▲ Kristina Mattsson. © Cato Lein.

om urbaniseringens konsekvenser för "landet utanför", där författaren lyckas med att konkretisera en fråga som i synnerhet för de flesta storstadsbor varit ett abstrakt problem, sedan länge förpassat till medieskugga.

Wendela Hebbe introducerade socialreportaget i svensk press i Aftonbladet på 1840-talet. Därför delar föreningen Wendelas vänner varje år pris för bästa socialreportage publicerat under året. Prissumman är på 40 000 kronor.

Landet utanför – ett reportage om Sverige bortom storstaden

208 sidor / Pocket
Författare: Kristina Mattsson
Utgivare: Leopard förlag
ISBN: 978-917-3433-56-3
Utgivningsår: 2010
Cirkapris: 45 SEK